

CATHY BONIDAN

ONS ZWIJGEN

EN ONS SPREKEN

ROMAN

A photograph of two young women from behind, holding hands. The woman on the left has long brown hair and is wearing a white dress with a ruffled neckline and lace detailing. The woman on the right has dark hair styled in a bun and is wearing a white dress with a colorful floral pattern. They are standing against a plain, light-colored background.

In een Parijse kliniek
sluiten twee meisjes een
vriendschap die diepe
sporen trekt

Ons zwijgen en ons spreken

CATHY BONIDAN
ONS ZWIJGEN
EN ONS SPREKEN

Vertaald door Jeanine Erades

Uitgeverij Mozaïek – Utrecht

Citaten Albert Camus:

Het citaat aan het begin van hoofdstuk 9 komt uit *De mythe van Sisyphus: Een essay over het absurde*, Uitgeverij IJzer, Utrecht 2019. De vertaling is van Hannie Vermeer-Pardoën.

Het citaat aan het begin van deel 2 komt uit bedrijf II, scène XIV, van *Caligula, Het misverstand, De rechtvaardigen*, De Bezige Bij, Amsterdam 1968.

ISBN 978 90 239 6034 8

ISBN 978 90 239 6035 5

NUR 302

Vertaling: Jeanine Erades (De vertaler bedankt prof. dr. Ina van Berckelaer-Onnes voor haar bereidwillige hulp bij de vertaling van de dokterscitaten in deel 1 van deze roman.)

Ontwerp omslag: Marry van Baar

Omslagbeeld: Natasza Fiedotjew

Lay-out en dtp: Gewoon Geertje

Oorspronkelijk verschenen bij Éditions de la Martinière, een imprint van société EDLM, Parijs, onder de titel *Le parfum de l'hellebore*. Uitgegeven bij speciale overeenkomst met EDLM in samenwerking met 2 Seas Literary Agency.

Franstalige uitgave © 2017 Éditions de la Martinière

Nederlandse uitgave © 2021 Uitgeverij Mozaïek, Utrecht

www.uitgeverijmozaiek.nl

Alle rechten voorbehouden

Uitgeverij Mozaïek vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

DEEL 1

Drie woorden in een vreemde taal, als samenvatting van de afgelopen maanden. Als een waarschuwing die ze in de wind had geslagen.

*È pericoloso sporgeri**

Het landschap trok achterstevoren aan haar voorbij. Het maakte haar misselijk en bood geen enkele hoop op een mogelijke terugkeer. Integendeel, op het ritme van de denderende wielen op de rails zag ze haar jeugd in de verte verdwijnen.

Ze merkte dat ze haar adem inhield. Ondanks het lawaai was ze bang dat een onbedoelde zucht de lezende vrouw tegenover haar zou storen, waardoor het hoofd met de elegante knot omhoog zou komen en de vrouw haar met een verbolgen en veroordelende blik zou aankijken.

Ze sloot haar ogen.

* *niet naar buiten leunen*

1

September 1956

Parijs, 21 september

Beste Lizzie,

Allereerst mijn excuses voor deze maand van stilte.

Ik weet dat ik beloofd heb je te schrijven zodra ik in Parijs zou zijn aangekomen, maar ik had er geen idee van hoe moeilijk de omschakeling zou blijken te zijn.

Niets had me daarop kunnen voorbereiden: mijn verlangen naar zelfstandigheid niet, net zomin als mijn blijdschap om het platteland achter me te kunnen laten, na alles wat er is gebeurd – jij weet wat ik bedoel. Zelfs niet mijn weerzin tegen de gedachte van een nieuw jaar op de binnenplaats van het Lycée Sainte-Geneviève, onder de minachtende blikken van bepaalde zusters, wier namen ik liever niet noem.

Toen ik op 19 augustus op het perron stapte, stonden mijn tante en mijn nichtje me op te wachten. In hun blikken las ik het weinig flatteuze beeld dat van mij geschetst was. Dat was te verwachten.

Tijdens mijn zeshonderd kilometer lange reis fantaseerde ik dat ik een soort inwijdingsritueel zou ondergaan, net als de hoofdpersonen in de romans van Jane Austen, die ik zo geweldig vind dat ik jou de bijnaam Lizzie gaf, waar je nu al drie jaar plezier om hebt.

Maar aangezien jij mijn beste vriendin bent (en vooralsnog ook de enige), weet je van de schuldgevoelens die me tijdens deze reis hebben gekweld. Ik was nog maar net uit de trein gestapt of ik werd al naar de metro *begeleid* (deze term kies ik bewust, want het was alsof ik een prostituee was die naar haar cel werd gebracht), om daar een wereld te ontdekken waar ik geen weet van had.

De beelden van de hoofdstad in ons hoofd waar we in onze fantasieën soms commentaar op hadden, ze lijken in niets op het tafereel waarmee ik die dag werd geconfronteerd. We zijn geneigd te vergeten dat bioscoopfilms in scène zijn gezet, zowel de beelden als het geluid, ze doen de werkelijkheid geweld aan. Want ik moet je eerlijk bekennen: op dát moment bestond in het hart van de ondergrondse werkelijkheid álles uit lawaai, razernij en haast. Nooit eerder werden mijn zintuigen zo op de proef gesteld.

Mijn ogen zagen meer mensen dan ik ooit op feestdagen bij elkaar had gezien op de Place du Marché in Cenas. Mijn oren vingen wel tien gesprekken tegelijk op, af en toe onderbroken door geschreeuw, gescheld of gelach, zonder dat iemand om ons heen er aandacht aan schonk. Afijn, ik zal maar zwijgen over wat mijn neus me vertelde, want ik weet dat je daar onpasselijk van wordt, zelfs op de plek waar je nu bent.

Ik vertel je al deze details zodat je snapt dat elke stap die ik in de richting van mijn nieuwe huis zette jouw afwezig-

heid nog pijnlijker maakte. Deze chaos vergezelde me tot aan het appartement.

Ik weet nog steeds niet of het op straat net zo druk was als in de metro of dat de kakofonie mijn geheugen volledig had uitgeschakeld. Ik arriveerde in de Rue Saint-Maur in een staat van uitputting die jou verbaasd zou hebben, omdat je altijd zo opgeeft over mijn ongebreidelde energie. Nu, een maand later, denk ik eerlijk gezegd iets genuanceerder over de wanorde in de hoofdstad.

De eerste weken mocht ik het appartement alleen onder toezicht van mijn tante of mijn nicht verlaten. Ondanks de uitgestrektheid van de stad verlieten we onze straat alleen om naar het naburige park te gaan en daar als oude vrijsters brood te voeren aan de duiven of om boodschappen te doen op de markt. Hier hoef ik in ieder geval geen rotklusjes te doen, zoals groenten uit de moestuin halen... Ik weet dat je moet lachen bij het lezen van deze woorden.

Ik kon je dus onmogelijk vrijuit schrijven. Maar sinds drie dagen werk ik in het ziekenhuis waar mijn oom de leiding heeft en uit dien hoofde heeft hij besloten dat ik daar mijn straf moet uitdienen.

Wij hebben ons allebei een bepaald idee gevormd van dat soort werk, maar opnieuw zaten we er helemaal naast.

Het enorme gebouw waar in onze fantasie dagelijks tientallen gewonden en zieken worden binnengebracht, is in werkelijkheid een complex van kleine paviljoens waar kinderen en tieners met psychiatrische stoornissen verblijven.

Maar, lieve Lizzie, denk nou niet dat ik zomaar aan allerlei gekken word blootgesteld. Wees gerust, na drie dagen voelde ik geen angst of schaamte meer. Sommige patiënten

lijken net zo normaal als jij en ik – hoewel ik de ‘wereld der normalen’ al een paar maanden geleden heb verlaten, in de ogen van mijn familie althans...

Er zijn hier een stuk of twintig bewoners (ik mag geen ‘gekken’ meer zeggen) en minstens evenveel medewerkers. Mijn oom heeft de leiding over de huishoudelijke dienst en hij arriveert elke ochtend om acht uur, samen met mij. We nemen de metro en ik denk dat ik snel aan dit vervoermiddel ga wennen. Als mijn zintuigen wat minder heftig gaan reageren, gaat dat vast wel lukken. Het is toch dé manier om een echte Parijzenaar te worden?

Mijn taken zijn heel gevarieerd: ik moet de aantekeningen van de artsen opbergen in de patiëntendossiers, het personeel helpen bij het serveren van de maaltijden en bij het afruimen en ’s middags de kantoren schoonmaken. Ik heb zelfs tussen één en twee uur ’s middags pauze en mag dan naar het park om een frisse neus te halen.

Je kent mijn liefde voor bomen en dus kun je wel raden hoe waardevol dat rustmoment voor mij is – het moment waarop ik het bestaan van sommige bewoners met hun gewiebel en geschreeuw even kan vergeten...

Om vier uur ’s middags stop ik met werken omdat ik verplicht avondlessen moet volgen, zodat ik volgend jaar juni staatsexamen kan doen. Ik verlaat het centrum in mijn eentje om naar mijn lessen te gaan, die worden gegeven in een zaaltje dat normaal gesproken wordt gebruikt voor de catechese. Daar voel ik me in elk geval op mijn gemak. We zijn met acht meisjes begonnen met het vak wiskunde en tot nu toe vind ik het nog niet zo moeilijk als vorig jaar (gelukkig maar, want ik heb nog maar drie lessen gehad!).

Om acht uur 's avonds ben ik weer terug in het appartement aan de Rue Saint-Maur.

Ik geniet van de momenten waarop ik alleen door de straten van Parijs loop (ook al weet ik dat mijn tante mijn reistijd in de gaten houdt); die geven me een beetje het gevoel van vrijheid, zoals jij en ik dat kennen uit onze tijd op het internaat als we aan het toezicht van de nonnen wisten te ontsnappen. Als ze mij een paar maanden geleden hadden verteld dat ik met weemoed over die plek zou kunnen praten, was ik in lachen uitgebarsten. Maar ook daar zullen dingen veranderd zijn na mijn vertrek...

Ik moet deze brief gaan afronden en mijn huiswerk voor maandag gaan maken, maar ik kijk met spanning uit naar je antwoord. Kies je woorden zorgvuldig, want elke envelop met mijn naam erop wordt door mijn tante geopend. Schrijf me in ieder geval over de naderende start van je universitaire opleiding en over de interessante mensen die je gaat ontmoeten.

Onlangs vertelde ik mijn familie trots dat mijn vriendin Élisabeth sociale psychologie gaat studeren aan de Letterenfaculteit van Bordeaux. Mijn oom was erg onder de indruk, want ze bieden daar een modern programma aan, waaronder ook cursussen op zijn vakgebied. Misschien zullen ze me, dankzij jouw vriendschap, niet langer als het zwarte schaap zien!

Zoals je ziet, ben je aanwezig in mijn gedachten en in de spaarzame gesprekken die ik heb met 'normale' wezens.

Ik wacht met spanning op je reactie.

Groeten,

Anne

P.S. Ik stuur deze brief naar je grootmoeder om te voorkomen dat je moeder ontdekt dat we nog steeds contact hebben, ook al is het maar per brief.

September 1956

Ik heb gisteren besloten een dagboek te gaan bijhouden. Natuurlijk is die nieuwe bevlieging niet vreemd, aangezien ik dit jaar Het Achterhuis van Anne Frank heb gelezen. Ik begreep ineens dat ik, als ik in mijn leven iets vergelijkbaars zou willen schrijven, geen betere plek kon uitkiezen dan de plek waar ik nu ben, in deze inrichting, en geen betere periode dan die ik nu doormaak.

Ik heet Béatrice, en voor de goede verstaanders is dat misschien al voldoende om mijn aanwezigheid hier te rechtvaardigen. Maar mijn voornaam is niet de oorzaak van mijn opsluiting. Voor mij geen Duitsers die door de straten marcheren, geen bommen die elk uur van de dag of de nacht kunnen ontploffen, maar een gedwongen verblijf in een inrichting.

Het wordt wel een gek verhaal.

Want hoe vreemd het ook klinkt, ik ben hier drie maanden geleden opgenomen op verzoek van mijn ouders. Als je de artsen naar mij zou vragen, dan zouden ze zeggen dat ik een eetstoornis heb.

Mijn psychiater noemt het anorexia. Hij heeft mijn familie ervan overtuigd dat deze opsluiting goed voor me is. Ik denk dat ik voor hem het ideale studieobject ben, want vorig jaar bezocht hij een symposium over deze ziekte en hij is vast dolblij dat hij patiënten die aan deze aandoening lijden in zijn inrichting kan behandelen. Ik heb hem maar niet verteld dat ik vrijwillig voor deze aandoening heb gekozen. Hij zou natuurlijk zeer teleurgesteld zijn.

Bij mijn ouders wonen was te moeilijk geworden. Op een dag ben ik gestopt met tegen hen te praten. Het duurde een week voor ze erachter kwamen... Ze waren erg geïrriteerd en dreigden me naar een kostschool te sturen. Ik ging overstag en begon weer tegen hen te praten. Daar schaam ik me nu nog voor. Maar het woord 'kostschool' riep destijds gruwelijke beelden bij me op, van slaapzalen, kaarsrecht uitgelijnde bedden en gemeenschappelijke douches. Ik was bang.

Twee weken later hoorde ik leerlingen uit de examenklas praten over een van hun klasgenoten die het lyceum had verlaten omdat ze was gestopt met eten. Ik zag in dat verhaal een oplossing voor mijn problemen. Beetje bij beetje minderde ik met eten.

Niet gaan gillen, hoor. Zo moeilijk is dat niet: hoe minder je eet, hoe minder honger je hebt.

Gedurende de winter bleef mijn 'dieet' onopgemerkt, maar in de lente moest mijn mantel uit en toen merkte mijn moeder dat ik in mijn kleding zwom. Eerst dacht ze dat ik was gegroeid (ze is soms niet zo slim), maar nadat ze me had gewogen, moest ze toegeven dat ik gewoon was afgevallen.

Omdat mijn vader huisarts is, kennen mijn ouders meerdere specialisten die een dergelijke diagnose kunnen stellen. Zodra ze met hun vrienden spraken over de zorgen die ze zich maakten over hun – enige en unieke – dochter, werden ze doorgestuurd naar de beste psychiater in de hoofdstad, die een praktijk heeft voor adolescenten tussen de dertien en twintig jaar.

Na een maand lang wekelijkse consulten concludeerde de dokter dat mijn problemen verband hielden met mijn perfectionisme, dat zich bij mij vooral thuis en op school uit. Om die reden moest ik daar dus weg en werd ik hier opgenomen. Daarom was ik er dus niet bij op de dag dat alle leerlingen weer naar school gingen.

Ik mag mijn familie zes maanden lang niet zien; alle volwassenen om mij heen zijn het erover eens dat een tijdelijke breuk met mijn ouders noodzakelijk is voor mijn herstel. Op dat punt waren ze het in elk geval met elkaar eens.

Ik weet niet hoe mijn ouders erop hebben gereageerd. Mijn moeder zal vast hebben uitgehuild op de schouders van haar vriendinnen. Die zullen haar hebben bemoedigd: dit offer is nodig om je kind te redden, je bent een bewonderenswaardige moeder. Als ik mijn ogen dichtdoe, dan zie ik hun gekwelde gezichten zó voor me.

Wat mijn vader betreft: hij zal zijn spreekuren hebben uitgebreid, net als de tijd die hij met zijn collega's op de tennisbaan doorbrengt. Ze zullen die arme Paul – slachtoffer van zulke trieste familieomstandigheden – hebben laten winnen. Hij zal nog later thuis zijn gekomen, verheugd omdat hij niet langer de eeuwige verliezer op de baan is.

Geen moment zullen ze aan mij hebben gedacht. Ze kunnen niet begrijpen hoe ik me voel. Het is voor ouders waarschijnlijk te moeilijk om onder ogen te zien dat hun dochter een innerlijk leven heeft, dat wordt gevoed door dromen en verlangens die zij niet kunnen vervullen.

Gelukkig waren de eerste drie maanden hier niet al te onaangenaam; buiten de consulten met artsen en psychologen om kon ik in het centrum en in de tuin gaan en staan waar ik wilde, en ik had bovendien vrije toegang tot de bibliotheek.

Maar ook toen ik hun alles vertelde wat ze wilden horen, kwam ik natuurlijk geen gram aan... Vanaf dat moment werd de behandeling een stuk zwaarder. De directeur heeft een hekel aan falen en ik moet in de nieuwe brochure reclame maken voor de instelling. Dus werd mij de toegang tot de leeszaal ontzegd voor zolang mijn gewicht gelijk blijft. Dat had ik niet zien aankomen!

Sinds een week doe ik dus alsof ik mezelf dwing om te eten en calorieën te tellen om mijn leesrechten terug te krijgen. Dat is niet heel moeilijk, want ik krijg nog steeds honger, vooral als onze kokkin Raymonde chocoladedesserts maakt. Je snapt dat het niet altijd makkelijk is om een vies gezicht te trekken boven een heerlijk geurend toetje.

Maar mijn gewichtscurve mag niet te snel stijgen, want dan loop ik gevaar om te worden ontmaskerd. Niet alle psychologen zijn achterlijk. Maar zonder romans zou het hier al snel een hel worden.

Ik praat hier met niemand, behalve met Chantal, een vijftienjarige meisje dat na haar derde zelfmoordpoging hier kwam. Ze wilde me uitnodigen voor de tekensessies die worden gegeven door een paar verpleegsters, natuurlijk met de bedoeling dat we uiting geven aan de angsten die we niet aan de psychiaters durven te vertellen. Ik heb de uitnodiging afgeslagen. Ik geef de voorkeur aan onze wandelingetjes in het park. Dan praten we over literatuur, althans op de dagen dat ze niet wegzakt in totale apathie. De anderen zijn te gestoord om zelfs maar enigszins mee te kunnen kletsen.

De debiel is de allergeeste.

Ik mag hem zo niet noemen, maar ik ving deze term op uit de mond van een verpleger en ik kan het niet nalaten om hem zelf ook te gebruiken. Hij heet volgens mij Émile, wat ironisch genoeg ook nog eens rijmt op zijn bijnaam. Al bedoelde de verpleger het vast niet als een grapje.

Na mijn aankomst vertelde een ziekenverzorgerster me dat hij aan schizofrenie lijdt, maar de psycholoog had het over een andere ziekte, die hij 'autisme' noemde. Ik had nog nooit van dat woord gehoord.

Ik wilde er informatie over opzoeken in de bibliotheek, maar over dat onderwerp was niets te vinden. In de huiskamer van de

bewoners staan sowieso geen handboeken over psychologie of psychiatrie. Waarschijnlijk zijn ze bang dat de mensen proberen om zonder hun hulp te genezen...

Ik weet dus niet precies waar de debiel aan lijdt. Zijn aandacht leidt in elk geval tot meer onrust dan anorexia, want ik heb niet de indruk dat mijn magere postuur de andere bewoners stoort. Integendeel, ze moeten zelfs lachen als ik zeg dat ik minder schuld veroorzaakt dan zij.

Émiles aanwezigheid daarentegen is zeer hinderlijk. Hij schreeuwt zodra iemand in zijn buurt komt, zodra zijn vork verder dan twee centimeter van zijn bord ligt en elke keer als iemand hem inhaalt op de gang. Vorige week was hij zó gefrustreerd dat hij meerdere keren met zijn hoofd op de tafel bonkte, en de verpleger kwam te laat en kon dus niet meer voorkomen dat hij moest worden gehecht.

Volgens mij kan hij niet praten en heeft hij nog nooit één woord gezegd, ondanks dat hij al elf is! Lezen kan hij natuurlijk ook niet en de strips die de medewerkers hem geven, houdt hij vaak op zijn kop vast. Hij kan twee uur naar hetzelfde plaatje blijven kijken, terwijl hij heen en weer wiegt en vreemde geluiden maakt.

Eindelijk iemand die niet doet alsof hij gek is!
